

Kalekumeon ordua eta jentilismoaren tentazioa*

*“Aspaldi ontan,
berrizale geralako gizagaxook
makina bat erauntsi
artu diagu”.* Lizardi-k.

Euskal Herria kaletartu egin da. Erdaldunek, hiritartu, hots, zibilizatu, egin dela esango lukete. Hori da gure istiluen eta iskanbilen iturria. Bainan, baita ere, hori da, beste horrenbeste gertatu denez, teknikaren bitartez aurreratu diren Herrien iskanbila-iturria.

Aspaldidanik, Mendebaleko hiri-kulturaren jaiotzetik, hiri-baserri binomioa, baserri-kalea euskaldunontzat, izan da giza-his-

* Rikardok, hil baino hamar bat egun lehenago, idatzitako artikulua da eta argitaragabea oraindik.

toriaren mugak erabaki dituena. Aurrerapenak edo eta beldurrak, behin eta berriro gizona galdutako Paradisura (baserrira) bultzatu du. Zorioneko Freud! Mundu honetan sinisteak, aurrerapenean sinisteak, gizona posible dela uste izateak, atzera itzultzeko joera duen gizon ber-berari aurrera eragiten dio, hots, kalera bultzatzen du. Baserritarrak eta kaletarrak, munduaren, eta gure, bizitzaren aitzinatzaile-gibelatzaileak dira.

Inguratzen ginduen Europa hiritartzen ari zen bitartean, gure Herria, ertzean gelditu zen. Euskal Herria esaten dudanean, gure oroimen kolektibua esan nahi dut. Europako hiriazioa baino atzerako heltzen den oroimen kolektibua. Horrexegatik behar bada, Homeroren Greziarena baino zaharragoa delako, indartsuagoa da guregan kalearenganako mesfidantza.

Egun, bi aurpegi dituen problematikaren barruan aurkitzen gera euskaldunok. Historiaren laisterrak gizona hirira bultzatzen du, Herriak hiri bihurtzen ditu. Ito nahi ez badugu, lasterra segi behar dugu. Kaletartu egin behar dugu. Kaletarrak gera soinez, teknikaz; kultura eta euskera ere kalekume egin behar ditugu, bestela hil egingo dira. Bainan gizarte hiritartu horiek, orain zuzenduak dauden moduan, behintzat, besteratzzaileak dira. Gu, Herri bezala, historiaren laisterrean segi nahi izateagatik, ez ote gera bestea bihurtzeko? Eta honela, euskalduntasunaren aurpegia azaltzen da. Hautasuna galdu nahi ez badugu, eta besteretzea hautasunaren galtzea litzake, gure jatorrira itzuli behar dugu, oroimen kolektibua hautsi gabe jardun behar dugu.

Aspalditxo batean, Oteizaren "Quosque tandem...!" liburua irakurri ondoren, "esenzialismo" hitza aipatuaz itxiko nuen, eta kito. Egun, berriz, hori egin aurretik aztertzen saiatuko nintzake, zenbait puntuetan ados ez izan arren. Vietnamdarrek, azkeneko *Jakin*-en irakurtzen genduenez "vietnamtasunaz" kezkatu rik baldin badaude zerbaitegatik izango da. Eta ez da inor izango, noski, vietnamdarrek erreboluziogileak direla ukatuko duenik. Izan ere,

egun, Herrien hautasuna, identidade printzipioa, arazorik nausietakoa bihurtu da. Hortik dator sustraietara itzultzea.

Sustraietara itzultze honek, oroimen kolektibuan aukera egitea da, gure benetakoa historia eta gure oroimen kolektibua ez bait dira gauza berdinak. Oroimen kolektibua, garai bakoitzean, gogoramenerako gauza batzuek gordez eta besteak baztertuaz osatu bait da. Horregatik da hain zaila sustraietara itzultzea diogunean iheskerian ez erortzea. Oraingoaren txartasunak lehengoak idealizatu egiten du, hots, lehengoaren idealizazioa finkatzen den Ideologia suspertu. Euskaltzaletasunaren historian hori maizegi gertatu den gauza da. Jatorristek, esate baterako, desgaraian lehengo hori Arkadia zoriontsu bat bezala fijatu egin dute, kanpotik datorrenai oztopoak jartzeko eta mogimentua ukatzeko.

Honen kontra beste joera bat agertu nahian ibili da aspaldiko urte hauetan. Pio Barojaren obra guzia irakurtzen baldin bada, ba direla jatorristek ez bezala lehengora itzuli nahi dutenak ikus daiteke. Joera honi deitzen diot jentilismoaren tentazioa. Ba da joera bat, oso agirikoa ez baldin bada ere, jentilismoa, euskaltasunaren manifestazio jatorra bezala —kristautasunera baino arago—, birbaliatu nahi duena. Joera hau, batez ere, indartsua da artisten artean. Joera honen azterketa serio bat egin behar da, ez bait da, nik inoiz idatzi izan dudana bezala, esenzialismo hutsa esanaz bazter daitekean arazoa. Joera horiek oso inportanteak dira euskaldungoarentzat, ezin bazter ditzazkegu. Marxismo primario batek, eta ortodoxoak ere bai, gutxiesteko joera du. Honela dio Edgar Morin-k bere "Introduction à une politique de l'homme" liburuan: "Cette sous-estimation vient d'une sous-estimation congénitale du facteur "d'identification" dans le marxisme, au profit du facteur de projection. Le marxisme a surtout vu, dans les grandes cristallisations affectives de l'humanité, l'évasion, l'aliénation, c'est-à-dire la forme extravertie et fantasmagorique du processus de projection-identification, et non sa force de possession".

Nor ez da ohartzen puntu hau hemengo eztabaidetan kausitzen dela? Eztabaida horiek hemen diren teoriaren eta praxien muinean daude. Batzuek, oroimen kolektibua ahazturik, kaletar-tzearen lasterra segitu besterik ez dute egiten. Horiek deduktibua dira, unibertsaletik heldu nahi dute konkretura. Horregatik dira erudizio gehiena dutenak, marxismoaz gehiena dakitenak. Bainan, baita ere, horrexegatik dira praxia ahulena eta geldiena dutenak; hitzetan finitzen den praxia. Besteek, laisterrean oroimen kolektibua galdu nahi ez dutenek, induktibua dira. Hautasuna da hauen obsesioa. Berez fiazioaren arriskua dute, bainan ezarritako gizar-te-sistema eta hautasun hori elkar ukatzaileak direnez, hauek dira burrukalariak.

Era guzietara, argi dago, hemengo sozialismo tradizionala da lotan dagoena eta erabat burgestu dena. Gu sozialismora euskaltzaletasunetik heldu gera. Euskaltzaleok, gure Herriaren hautasunaz kezkatutik gaudenok, gera iraun, eguneratu ta burrukalari geranok gaurko abangoardi-burruken zentzuan. Ezin zitekean bestela izan. Gure planteamentua, izan ere, kalitatez, muinez, da diferentea, ez kantidadez, besteena bezala. Ez da ekonomia, ez da administrazioa, ez da teknika. Zer bait gehiago da.

Uste ezean, nahaste-borraste handi samar bat irten zait. Ez ote zaizkit jatorristek hasarretuko? Ez zait axolik, Lizardiren hitz hauek kontuan ditut eta: "Giza-asmo handi guzietan gertatzen da. Gizaldi gazteak zaharrari zirika, zaharrari bultza. Zaharra bere egonean goxo, ta aurrerago ez nai. Gazteak: "Eup! Garaia da". Zaharrak: "Ago ixillik, lotsagabea". Nik eztakit guri zer gertatuko zaigun. Gu ere, Jainkoa'k nai beza!, zahartuko al gera ta sutondozaletuko, ta uste izango al degu iñor ezittekela gu baño areago. Ta Jainko onari dakiola ordurako beste gazte-sail bat agertuizatea, guri zirika, guri bultzaka, gu baino aurrerago-nahiekoa. Txakurrarenak esango dizkiegu, behar ba-da. Aitatuko dizkiegu

“odolkera”, handi-ustea, nahastu-bearra, burgoikeria eta buru-
arlotetza. Baña, gure esanak gora-beera, gazteok bihoaz aurrera,
gurekin nahiz gure gañetik; bihoaz, ordun min emango ba-digu ere”.
 (“Itz lauz”, Euskaltzaleak, Donosti, 1934-gna. 58-gnean). Gu
lizardistak ez gerala esango dute, gero.